

ODG/OLJP ZA DIREKTORE

Svjesnost

Demokratija je više
od trika!

Priprema

Demokratija
u mojoj školi

Aktivnost

Demokratija:
Kreni!

PARTICIPACIJA

Participacija

Direktori i njihovo osoblje znaju da su institucije i principi demokratije definisani njihovim nacionalnim ustavom i uključeni u nastavne programe. Stoga, o njima se ne može pregovarati. Djeca i adolescenti trebalo bi da imaju pravo da učestvuju u donošenju odluka koje utiču na njihovo zdravlje, blagostanje i razvoj. Ovo pravo sadržano je u členu 12 Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta, koja zahtijeva da se stavovi djece i mladih moraju čuti "po svim pitanjima koja se tiču djeteta".

Temeljna načela demokratije uključuju ljudska prava i prava djece. Da bi zaštitili manjine i slabe i ranjive, na primjer, djecu i mlade, postoje ograničenja u pogledu onoga što većina može da odluči. U demokratskom sistemu svi zakoni i odluke moraju biti u skladu sa ljudskim i dječjim pravima. Ovo je jedan od najvažnijih principa koji djeca i mladi moraju da nauče u školi, i teorijski i praktično. Zbog toga, pored ispunjavanja nastavnih zahtjeva u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, škole moraju da obezbijede relevantna iskustva iz stvarnog života za svoje učenike u školskoj zajednici

Ali KAKO to može da se uradi?

Ciljevi ove sekvence za direktore o Demokratiji i participaciji u školama jesu da se pruže ideje za promociju aktivne participacije učenika, roditelja, nastavnika i zajednice u procesu planiranja i donošenja odluka u školi, sa predlozima, praktičnim koracima i modelima najbolje prakse za demokratsko rukovođenje.

Participacija

Zašto bismo težili demokratiji?

Demokratija

“Demokratija je vladavina od strane naroda u kojoj je vrhovna vlast data narodu i koju oni vrše direktno (direktna demokratija) ili njihovi predstavnici izabrani u slobodnom izbornom sistemu (predstavnička demokratija).

Stubovi demokratije:

- Suverenitet naroda
- Vladavina zasnovana na saglasnosti onih kojima se vlada
- Pravilo većine
- Prava manjine
- Zagarantovanost osnovnih ljudskih prava
- Slobodni i fer izbori
- Korektna primjena zakona
- Ustavna ograničenja vlade
- Socijalni, ekonomski i politički pluralizam, uključujući priznavanje nezavisnih organizacija civilnog društva
- Vrijednosti saradnje, poštene konkurencije i kompromisa.”

Savjet Evrope (2016): [Kompetencije za demokratsku kulturu. Rječnik ključnih pojmova.](#)

Participacija

“Sadašnji demokratski standardi idu dalje od klasične predstavničke demokratije, gde je ključna uloga građana da glasanjem delegiraju svojim predstavnicima odgovornost za razradu i sprovođenje javnih politika, do participativne demokratije, u kojoj se javne institucije pridržavaju principa dobrog upravljanja i građani imaju legitimitet da se uključe u sve faze ciklusa javnih politika.”

Savjet Evrope (ibid.)

Ovaj idealan model pokazuje kako intenzitet participacije može varirati od 0 (nepostojeće) do nivoa 5 (potpuna autonomija).

1. Ljudi nijesu obaviješteni o odluci koja se njih tiče. Očekuje se da oni poštuju pravila i izvršavaju naredbe.
2. Ljudi su obaviješteni o odluci koja se njih tiče, ali nemaju mogućnost da na nju utiču.
3. Ljudi su konsultovani, ali njihov stav se ne uzima neminovno u obzir u odlukama koje se njih tiču.
4. Ljudi su osnaženi. Njihov stav u potpunosti se razmatra u konačnim odlukama koje se njih tiču.
5. Ljudi su osnaženi. Njihov stav u potpunosti se razmatra u konačnim odlukama koje se njih tiču.

U ovom modelu participacije informacije su ključna varijabla na nivou 1 i 2, a sloboda i jednakost na nivoima 3 do 5. Drugim riječima, autoritarno rukovođenje školom rezultiralo bi participacijom na nivou 1 ili 2. U demokratskoj školskoj zajednici učenici bi imali priliku da učestvuju na nivoima 3, 4 i gdje god je to izvodljivo na nivou 5. Međutim, ono što ovaj model ne pokazuje jeste da je participaciju potrebno učiti, a učenici treba da razviju kompetencije da bi razumjeli informacije o problemima i odluke koje su za njih vezane.

U školi, kao i u društvu kao cjelini, demokratija se suočava sa izazovima inkluzije. Građani imaju jednaka prava, ali su neravnopravni u pogledu nivoa svoje kompetentnosti i ovlašćenosti. Direktori škola i nastavnici moraju uložiti napor da ohrabre mlađe ili stidljivije učenike da učestvuju u odlučivanju, kao i da učine da stariji i dominantniji učenici postanu svjesni svoje odgovornosti.

Deliberacija i diskusija

U idealnom slučaju, želimo da odluke budu ne samo fer i jednake, već i dobro utemeljene i ispravne. To zahtijeva dogovaranje od strane ljudi koji su uključeni u proces donošenja odluka i odvija se kroz temeljno rezonovanje i razmjenu različitih ili kontroverznih stavova i argumenata. Učesnici moraju biti dobro informisani i poštovati proceduralna pravila prilikom raspravljanja, kako bi postigli obostrano prihvatljiv dogovor u svojim odlukama.

Deliberacija treba da bude razumljiva i logička argumentacija, izlaganje i promišljanje (ličnih) sklonosti, dijaloško usklađivanje pojedinačnih interesa sa interesima drugih, orijentacija ka opštem dobru (solidarnosti), kao i iskrenosti i autentičnosti.

Ovo opisuje ideal kojem demokratska zajednica treba da teži, kako u školi, tako i u zajednici kao cjelini. Na oba nivoa deliberacija se mora naučiti kroz praksu, iako će nivoi kompetentnosti među učesnicima znatno varirati. Štaviše, kako je vrijeme oskudan resurs u svakodnevnoj praksi, mora se naći ravnoteža između deliberacije (kad god je to moguće) i strožije regulisanih diskusija (koliko je potrebno).

Zašto težiti demokratiji?

Zašto bi trebalo da težimo demokratiji u školi i u društvu kao cjelini? Društva u kojima vlada demokratija bolje se ostvaruju u mnogim važnim aspektima; međutim, moraju se nositi i sa određenim slabostima koje predstavljaju izazov za školsku demokratsku zajednicu.

Jače strane

- Pravednost: Kako svi građani uživaju jednaka prava participacije, vjerovatnije je da će odluke koje donosi većina biti prihvaćene od strane manjina ("pristanak gubitnika").
- Kvalitet odlučivanja: Budući da svi građani, stručnjaci i interesne grupe mogu učestvovati u javnoj raspravi i odlučivanju, a slobodni mediji informišu javnost, razmatraju se različiti pogledi i sukobljeni interesi. Veća je vjerovatnoća da će donijete odluke dati efikasnija i široko prihvaćena rješenja za pitanja i probleme.
- Mir unutra i vani: zajednice kojima se upravlja demokratski rijetko započinju rat, jer građani neće podržati takvu politiku. Takođe, mirniji su i manje skloni nasilju kao sredstvu postizanja političkog ishoda.
- Posvećenost i odgovornost: Demokratske vlade ohrabruju građane da se identifikuju sa zajednicom i preuzmu odgovornost.

Slabosti (izazovi)

- **Složenost:** U modernim društvima mnoga pitanja postala su toliko složena da je potreban visok nivo stručnosti da bi se razumjela i razmotrile mjere za njihovo rješavanje. Participacija ima tendenciju da bude domen bolje informisanih građana i stručnjaka.
- **Nejednake mogućnosti:** Slijedi da građani mogu uživati jednaka prava učešća, ali u stvarnosti su mogućnosti za učešće neravnomjerno raspoređene. Ako se o tome ne povede računa, ovo pitanje može dovesti do frustracije i razočaranja demokratijom među građanima koji se isključuju.

Navedene slabosti predstavljaju izazove za škole i obrazovni sistem, jer je u njima ključ za rješavanje ovih problema. Osnaživanje mladih građana da budu u toku sa pitanjima i problemima svojih zajednica najbolja je strategija za pripremu mlade generacije za njihovu budućnost, kao i za jačanje demokratije.

Kompetencije

Osnaživanje za demokratiju oslanja se na stečene kompetencije. Svoje kompetencije razvijamo kroz praksu, baveći se novim situacijama ili problemima. To objašnjava zašto su mogućnosti učenja koje aktivna participacija u demokratskoj školskoj zajednici nudi učenicima toliko važne. Model kompetencija Savjeta Evrope razlikuje četiri dimenzije kompetentnosti – vrijednosti, stavove, vještine i znanje i kritičko razumijevanje.

- Vrijednosti uključuju “priznavanje aktivnog građanstva” i “podršku demokratskim procesima i procedurama”, a i jedno i drugo učenici mogu steći aktivnom participacijom u školskom životu.
- Stav poštovanja – prema nekoj osobi, uvjerenju ili principu – ili građanska osviješćenost – “osjećanje pripadnosti i identifikacije sa zajednicom” – ne poučava se propovijedanjem, već ličnim iskustvom i promišljanjem. Zato je tako važno da vi i vaše osoblje (nadamo se, takođe, i roditelji) služite kao uzor.
- Vještine uključuju sposobnost “stvaranja konsenzusa i kompromisa u grupi”. Kao što nastavnici znaju, vještine je se stiču ponovljenim vježbama.
- Znanje i kritičko razumijevanje “različitih načina na koje građani u javnim raspravama i odlučivanju” saraduju zahtijeva učenje kroz praktično iskustvo i promišljanje na času obrazovanja za demokratiju i ljudska prava i ne može se steći samo učenjem iz knj.

Savjet Evrope (2016): [Kompetencije za demokratsku kulturu](#), pp. 35 ff

*Participacija***Kakva je veza demokratije sa školov?****Osnovni pristup, efekti, kompetencije, paradoksi, ogran****a) Učiti i živjeti demokratiju**

Demokratija se može i treba naučiti u ranom dobu. Pristup učenju koji promoviraju naša veb stranica "Living Democracy"/"Živjeti demokratiju" može se sumirati na sljedeći način:

- Moramo naučiti o demokratiji da bismo mogli da živimo u demokratiji
- Moramo da živimo u demokratiji da bismo mogli da učimo o demokratiji

Ove teze ukazuju na činjenicu da s jedne strane demokratija zavisi od obrazovanja koje će se sprovesti u praksu, a sa druge strane da je praktikovanje demokratije ključ za učenje o njoj. Stoga obrazovanje mora osigurati da mladi ljudi uče o demokratiji, ako društvo želi da ostane ili postane demokratsko. Kako su škole zvanično odgovorne za obrazovanje mlade generacije, one moraju da praktikuju demokratiju kako bi podstakle da učenici uče o demokratiji.

b) Efekti

Aktivna participacija ne samo da podstiče učenje o demokratiji već, kao što je istraživanje pokazalo, ima i pozitivan uticaj na zdravlje učenika, njihovo učenje i nastavu uopšte: redovna procjena povratnih informacija dobijenih od učenika o poučavanju i uključivanje učeničkih porodica i zajednica u kojima žive u u proces obrazovanja u školama dovelo je do poboljšanog njihovog učenja i postignuća i sveukupno veći kvalitet škole i nastave. Analiziranje poučavanja iz različitih perspektiva (učenika, nastavnika) izuzetno je efikasan način da se ono poboljša. Štaviše, pokazalo se da participacija učenika ima pozitivne efekte na samopoštovanje, odnose učenika i odraslih i učenika i učenika, kao i na etos u školi. Učešće nastavnika ili učenika u školskim reformama dovelo je do obećavajućih rezultata.

c) Paradoksi*Institucionalni paradoks*

Škole podliježu normama, vrijednostima i zakonima određene države. One su odgovorne za obrazovanje mlade generacije. Učenici ne mogu da odluče da ne pohađaju školu, jer je školsko obrazovanje obavezno. Njihovi roditelji moraju ih poslati u školu. Nastavnici nijesu slobodni da poučavaju ono što oni vole; oni se zapošljavaju da poučavaju ono što je država propisala u nastavnim programima. Od njih se zahtijeva da ocenjuju učenike prema njihovim postignućima u propisanim predmetima. Direktori se zapošljavaju kako bi osigurali da škole rade u skladu sa zvaničnim zakonima i propisima. Dakle, škole nijesu mjesto gde slobodni i ravnopravni ljudi komuniciraju kako bi postigli zajedničko stanovište. Odnos između grupa određen je hijerarhijom i raznovrsnim sredstvima za ostvarivanje moći sa ciljem pripreme mlade generacije za savremeni život i njihovog raspoređivanja na raznolike, nejednake položaje u društvu.

Pedagoški paradoks

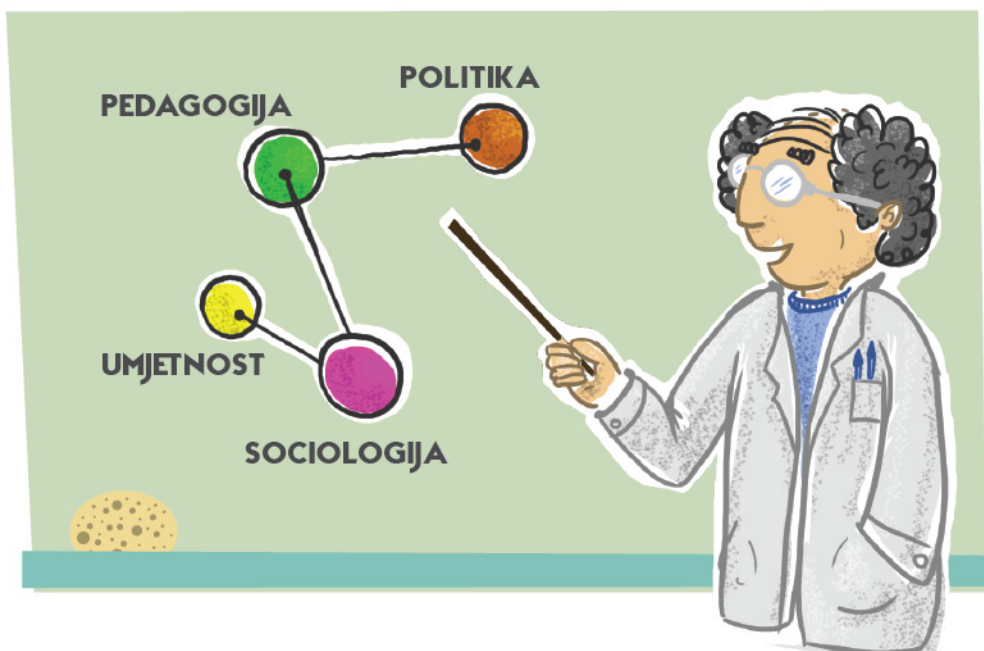
Odnos nastavnik – učenik odražava činjenicu da iskusniji i obrazovaniji nastavnici prenose svoje znanje i iskustvo nepoznatim i neiskusnim učenicima. Nejednakost između nastavnika i učenika, kao i između roditelja i djeteta, definiše potrebu za obrazovanjem, ali, takođe, predstavlja prepreku demokratskoj praksi.

d) Pazite na ograničenja i zamke

- Počnite sa sobom! Saznajte koje su mjere i promjene unutar vašeg ličnog dometa. Vi predstavljate uzor za vašu školu. Samo ako pokažete i praktikujete demokratiju na djelu, možete očekivati demokratsku praksu od strane vaših nastavnika.
- Da li ste zaista spremni da date glas članovima školske zajednice? Niko ne želi da otkrije da je njegov angažman i uključivanje bilo uzaludno. Umjesto da praktikujete pseudo-demokratski aktivizam, poželjno je da donosite dobro informisane odluke i transparentno ih komunicirate. Pseudo-demokratija je kontraproduktivna i ima tendenciju da potkopa povjerenje u dalju demokratsku praksu.
- Čak i ako pružite stvarnu i iskrenu priliku za demokratsku praksu, nemojte očekivati da će je ljudi odmah slijediti. Zaista, neki ljudi mogu čak i da joj se odupru. Demokratska praksa je zahtjevna i stoga je ne-

ophodno strpljenje svih koji su uključeni. Ne budite obeshrabreni. Nastavite! Na kraju će to biti vrijedno truda.

- Budite vrlo jasni o mogućnostima unutar kojih se odluke mogu slobodno donositi i ograničenjima koja ne smiju biti prekoračena (npr. ograničenja budžeta, zakon, manjinska prava, vaše obaveze i odgovornost kao rukovodioca škole, sukobljene uloge).

Participacija

Ključne oblasti participativne demokratije u školi

Način na koji se ponašate kao direktor od suštinskog je značaja za transformaciju vaše škole u (više) demokratsku zajednicu. Ako namjeravate da podstaknete aktivnu participaciju u vašoj školi, uključite sljedeća ključna područja u svoje planiranje i akcije.

Komunikacija

Slušajte aktivno (Šta neko zaista želi da kaže? Kako on/ona misli? Koje su njegove/njene potrebe? Kakva je njegova percepcija?). Ubijedite druge logičnim i razumljivim argumentima. Pitajte i odgovarajte na pitanja otvoreno. Otkrijte i objasnite svoje stavove, pretpostavke, osjećanja prema problemu o kojem treba da se donese odluka pošteno i vjerodostojno. Prikupite povratne informacije. Obezbijedite sintezu svih različitih gledišta (čija se zajednička osnova može naći uzimanjem u obzir svih iznijetih pogleda koji se tiču nekog pitanja). Težite konsenzusu.

Saradnja

Identifikujte ih i raspravite o vrijednostima i vizijama koji će voditi vašu školu. Ako je moguće, pokušajte da donesete jednoglasnu odluku koja se njih tiče. Doprinesite izgradnji atmosfere povjerenja i stvaranju povoljnih prilika i okvira za razmjenu ideja i prakse, kao i kooperativnog razmišljanja, planiranja i implementacije.

Transparentnost

Budite transparentni u pogledu preduslova, ograničenja i dometa prilikom donošenja odluka. Na primjer, uzmite u obzir pravne, budžetske ili lokalne uslove. Jasno i eksplicitno artikulirajte takva pitanja. Obavezno informišite sve koji su uključeni o svim važnim pitanjima i/ili omogućite pristup relevantnim informacijama.

Tolerancija

Možemo osjećati protivljenje prema nekoj osobi ili grupi ljudi iz različitih razloga. Ljudi sa niskim nivoom tolerancije jednostavno se ponašaju ravnodušno prema drugima. Viši nivo tolerancije omogućava nam da proširimo granice iskustva detaljnim dijalogom i iskrenim pokušajima da razumijemo druge. Pokušajte da podignete svoj nivo tolerancije kada se suočite sa ljudima ili grupama ljudi koji izazivaju vaše protivljenje.

Atmosfera u školi

Stvorite pozitivnu, mirnu atmosferu u kojoj se svi osjećaju sigurno i poštovano, kao pripadnici jedne autentične zajednice. Uspostavite atmosferu poštovanja i empatije jednih prema drugima. Uvedite institucionalizovane načine rješavanja sukoba.

Dijeljenje ovlašćenja

Budite spremni da dijelite neka od svojih ovlašćenja i delegirate odgovornost drugima. Omogućite da interesne strane iznesu svoj stav o onome što rade i kako to rade. Prihvatajte kritiku i budite spremni da pređete sa kontrole na povjerenje. Učinite da potencijalni rizici odluka koje donosite budu zajednički i da ih svi koji su uključeni budu svjesni.

Odlučivanje

Analizirajte zakonske preduslove (mogućnosti i ograničenja) za demokratsku praksu u vašoj školi. Uvedite okvir za pravila za inkluzivno donošenje odluka (uspostavljanje demokratskih struktura i procesa). Uključite oblike raspravljanja i / ili diskusije, glasanja, predstavljanja.

Poštujte demokratske odluke kao obavezujuće i sprovedite rezultate zajedničkog odlučivanja u praksi. Osigurajte da su odluke zakonski i moralno legitimne.

Svi bi trebalo da imaju istu mogućnost da učestvuju u tom procesu. Podržite i osnažite ranjive, ugrožene i marginalizovane grupe.

Kada se zadaci i uloge dodjeljuju, uzmite u obzir sklonosti i kompetencije ljudi.

Inicijativa

Podstičite i podržite inicijative i omogućite određenu fleksibilnost za preduzimanje aktivnosti. Koliko god je opravdano, dozvolite mogućnost da se odstupi od ustaljenih pravila i obezbijedite kreativan prostor za pokušaje i greške.

Resursi

Obezbijedite i održite resurse za demokratsku praksu (vrijeme, informacije, institucionalnu podršku).

Participacija

Razmotrite sve aktere

Ako namjeravate da sprovedete participativnu demokratiju u praksu, potrebno je predvidjeti uključivanje potencijalnih grupa ljudi i njihovih specifičnih uloga. Štaviše, ako u vašoj zemlji postoje zakoni koji daju zainteresovanim stranama posebna prava za odlučivanje u školi ili su institucije poput savjeta učenika ili zajedničke školske sjednice (sa nastavnicima, roditeljima i učenicima) zakonski definisane, morate ih uzeti u obzir i što je moguće bolje ih iskoristiti.

Učenci...

...su glavna ciljna grupa čiji je posao da uče i demokratski djeluju u školi. Oni mogu biti uključeni u proces poučavanja i učenja za vrijeme nastave, u poslovima koji se tiču cijelog razreda (pravila, izleti, društveni život itd.), kao i u školskim pitanjima kao što su infrastruktura, školski događaji ili školska pravila. Štaviše, učenici su dragocjeni resurs za sve pokušaje da se reformišu i poboljšanja nastava u učionici ili škola u cjelini. Pored toga, oni se mogu učiti demokratiji na raznim časovima na osnovu nastavnih materijala sa veb stranice Živjeti i učiti demokratiju.

Roditelji...

...su odgovorni za svoju djecu. Kao takvi, oni imaju glavnu ulogu u njihovom obrazovanju. Nema uspješnog obrazovanja u školi bez roditeljske podrške i saradnje. Zato je uključivanje roditelja od suštinskog značaja. Roditelji mogu biti uključeni na mnogo različitih načina. Epstein (Epstein) predlaže oblike roditeljskog učešća, kao što su pokazivanje roditeljima šta mogu učiniti kod kuće kako bi podržali napredak svog djeteta u školi, ili redovno obavještanje roditelja o uspjehu njihove djece i školskom programu. Roditelji, takođe, mogu volontirati u školi, npr. na školskim događajima ili pružanju druge vrste pomoći. Konačno, roditelji mogu učestvovati u procesima donošenja odluka u školi.

Nastavnici...

...su glavni edukatori učenika u školi. Njihova nastava snažno utiče na to kako i šta učenici (mogu) da nauče. Nastavnici vrlo dobro poznaju prednosti, probleme i lične karakteristike svojih učenika. Oni su najvažniji direktorovi partneri. Dobra i bliska saradnja između direktora i nastavnika od suštinske je važnosti za

stvaranje dobrih uslova za poučavanje i učenje. Redovni sastanci direktora i nastavnika (sastanci školskog osoblja) standardni su u većini škola. Tu možete otvoreno raspravljati o novim propisima društvenih vlasti i identifikovati njihove implikacije na vašu školu, razumjeti stavove i iskustva nastavnika, podsticati inicijative, delegirati odgovornosti, kao i uključivati svoje nastavno osoblje u skoro svaku odluku koja se donese u školi.

Zajednica...

...je društveni kontekst u koji je ugrađena vaša škola. Sastoji se od običnih građana, javnih i privatnih udruženja, preduzeća i kompanija, drugih javnih obrazovnih ustanova, javnih zdravstvenih i bezbjednosnih ustanova (bolnice, policija itd.), kao i kreatora politike. Tijesna saradnja sa ovim akterima omogućava školama da ponude proširene usluge koje služe potrebama učenika i roditelja. Uključivanjem zainteresovanih strana iz društvene zajednice u odlučivanje u školama, moguće je prilagoditi programe škole potrebama zajednice. Na primjer, ako policija prijavi porast vandalizma ili su ljekari zabrinuti zbog sve veće zavisnosti od video-igara u zajednici, škole mogu da integrišu raspravu o tim pitanjima u svoj program i u nastavni plan i program.

Javne vlasti...

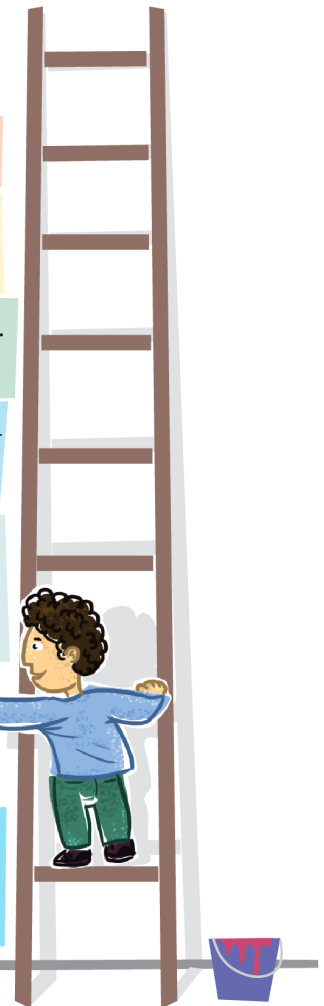
...nadgledaju sprovođenje zakona, pravila i propisa koji su obavezujući za škole. Oni prate škole putem inspekcija, evaluacije i posmatranja rada škole. Načelno, potrebno je osigurati da su sve odluke koje škola donese u skladu sa važećim zakonima i propisima. Obavještavajte predstavnike javnih vlasti o svojim planovima i, ako je moguće, pokušajte da ih uključite u proces donošenja odluka u vašoj školi u ranoj fazi. Izgradnjom povjerenja veća je vjerovatnoća da će podržati vaše ideje, vizije i projekte.

Participacija

Ljestvice participacije: Pokušavamo da budemo iskreni!

Sociolog Roger Hart napisao je knjigu pod nazivom Dječja participacija: teorija i praksa uključivanja mladih građana u razvoj zajednice i brige o životnoj sredini za UNICEF 1997. Ovaj pristup stavio je mlade i odrasle saveznike širom svijeta u kontekst globalnog pokreta za aktivnu participaciju. Nudi vama, vašim nastavnicima i roditeljima nevjerovatnu mogućnost: da budete iskreni prema tome kako integrišete djecu i mlade u procese donošenja odluka. Prečesto se djeca na javnoj sceni, tokom sastanka u nekom događaju, pa čak i u pozorišnoj predstavi, tretiraju kao puki ukras, ili su manjine simbolično integrisane kako bismo se bolje osjećali. (<http://www.freechild.org/ladder.htm>)

Učenci nastupaju sa potrebom ili planom. Uvjeravaju odrasle da ih podrže i/ili finansiraju. Zajedno odlučuju i ostvaruju.	8	Učenička inicijativa. Odluke se dijele sa odraslim osobama.
Učenci imaju ideju i iskazuju je. Oni preuzimaju inicijativu i ostvaruju svoje planove.	7	Učenička inicijativa i rukovođenje.
Planirano je novo školsko dvorište. Učenci su ne samo konsultovani, već mogu i da odluče o nekim detaljima.	6	Inicijativa odraslih. Odluke se dijele sa učenicima.
Prije donošenja odluke, odrasli se konsultuju sa učenicima. Njihovo mišljenje i predlozi uzimaju se u razmatranje.	5	Učenci su konsultovani i informisani.
Zadatak (na primjer, rad u zajednici) se daje učenicima bez mogućnosti izbora tj. da li se sa tm slažu ili ne slažu. Ali, oni su obaviješteni i znaju razlog.	4	Učenicima se daje zadatak i informisani su.
Odabranoj grupi učenika (možda manjina) data je mogućnost da predstave "svoj slučaj" bez izlaganja, bez pripreme. Služe da pokažu političku korektnost.	3	Dekor: simbolična integracija (manjina).
Učenci se mogu pojaviti u kostimima sa cvijećem ili zastavama. Oni čine da događaj za odrasle (čak i Dan prava učenika) izgleda lijepo ili sa prijateljskom atmosferom.	2	Dekoracija: učenici se koriste.
Učenci su dio političkog događaja. Mogu da nose plakate sa parolama. Oni nose boje neke partije ili pokreta.	1	Manipulacija: učenici su zloupotrijebljeni.

Participacija

Važna polja djelovanja

Odjeljak "Priprema" nudi vam četiri dugmeta koja vas vode do različitih upitnika za razmišljanje o važnim poljima djelovanja koja se tiču demokratske prakse u školama.

1. Uključenost učenika, roditelja i zajednice
2. Nastavnici i direktori (praksa i saradnja)
3. Donošenje odluka, komunikacija i moć
4. Školska atmosfera, transparentnost i inicijativa

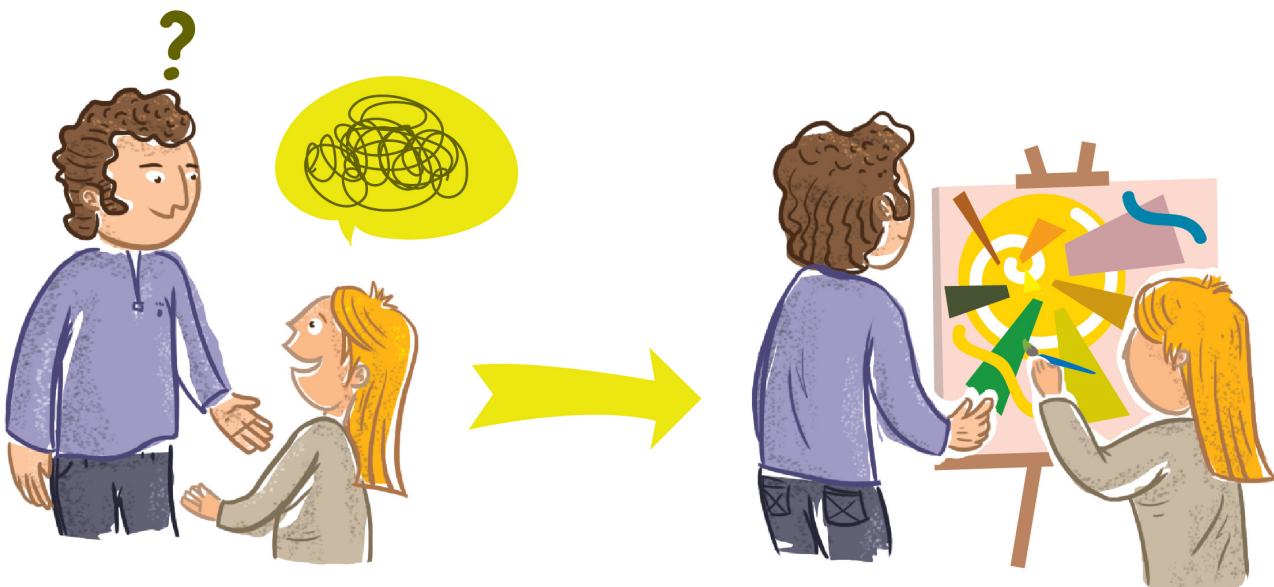
Ovi upitnici mogu se koristiti na različite načine kako biste dobili jasan pregled potencijalne polazne tačke za akciju u vašoj školi.

Mogućnosti za rad sa sljedećim materijalima

- a) Popunite sve upitnike i vi kao direktor škole i saznajte koja su polja akcije dobro uspostavljena, a koja zahtijevaju dodatnu podršku i razvoj u vašoj školi.
- b) Neka školsko osoblje popuni upitnike i zajedno ih analizira. Zatim vi pokrećete diskusiju na osnovu rezultata. Pokušajte da bolje shvatite šta vas iznenađuje ili pogađa. Pri tome, odredite prioritete područja djelovanja za praktikovanje demokratije u školi.
- c) Napomena: U odjeljku "Kontrolne liste, akcioni planovi i metode" nalazi se opis besplatnog internetskog instrumenta za anketu (koji podržava Google). Možete unijeti pitanja u ovaj instrument i pokrenuti on-lajn anketu sa svojim nastavnicima. Sistem odmah pokazuje rezultate o kojima možete dalje raspravljati sa učesnicima.
- d) Koristite upitnik ili neka od pitanja kao osnovu za zapažanja. Detaljno se upoznajete sa onim što se trenutno događa u vašoj školi i u učionicama. Možete organizovati redovne opservacije tokom određenog vremenskog perioda kako biste prikupili više informacija. Izvršite provjeru sa svojim osobljem ako je potrebno.
- e) Možete odabrati određena polja akcije ili pitanja iz upitnika. Koristite ih kao polaznu tačku za razgovore sa nastavnim osobljem i za podizanje svijesti o određenom pitanju.

Napomena 1: Umjesto da odaberete samo jednu varijantu, možete da kombinujete nekoliko varijanti. Na primjer, prvo sami popunite upitnike, a zatim sprovedete anketu sa nastavnicima. Nakon toga slijedi rasprava o rezultatima. Na kraju, observirajte i sakupljajte informacije o određenim aspektima u vašoj školi.

Napomena 2: Za pomoć u radu u oblastima akcije koje ste identifikovali za vašu školu, pogledajte odjeljak "akcija".

Participacija

Razmišljanje o mogućnostima participacije

	da	djelimično	ne	komentari
UČENICI: U vašoj školi...				
...učenici su uključeni u procese donošenja odluka, npr. pravila, programi, događaji, infrastruktura, reforme itd.				
...postoje institucionalizovana reprezentativna učenička tijela, npr. učenički parlament, savjet škole, savjet razreda itd.				
UČENICI: Na časovima... (Napomena: Ako ste nastavnik, molim vas osvrnite se na sopstveno nastavno iskustvo!)				
...učenici eksplicitno uče o demokratiji, npr. kroz obrazovanje za demokratiju i ljudska prava.				
...učenici eksplicitno praktikuju demokratiju				
...učenici mogu da daju povratne informac				
...učenici mogu da biraju kada da obavljaju koje vrste zadatka.				
...učenici mogu da biraju mjesto gdje će da rade (prostorije ili mjesto u razredu).				
...učenici mogu da biraju sa kim rade.				
...nastavnici zadaju učenicima zadatke koji se mogu riješiti na različite načine.				
...nastavnici dodjeljuju učenicima zadatke koji omogućavaju različite rezultate, npr. rješenja.				
...učenici su uključeni u definisanje pravila.				
...učenici su stalno informisani o svojim jačim stranama i slabostima.				
...nastavnici pružaju mogućnost učenicima za samovrednovanje.				
...učenici su dobro informisani zašto dobijaju određenu ocjenu.				

RODITELJI				
Roditelji se redovno obavještavaju o napretku svoje djece.				
Roditelji se redovno obavještavaju o školskim programima.				
Od roditelja se traži da volontiraju i pomažu.				
Roditeljima se pokazuje šta mogu da učine kod kuće kako bi podržali napredak svoje djece i u školi.				
Naša škola uključuje roditelje u donošenje odluka u školi, npr. o pravilima, programima, događajima, reformama itd.				
U mojoj školi postoje institucionalizovana predstavnička tijela za roditelje, npr. savjet roditelja.				

Participacija

Razmišljanje o uključenosti nastavnika i šire društvene zajednice

	da	djelimično	ne	komentari
DIREKTOR I NASTAVNICI				
U našoj školi postoje utvrđeni vremenski termini za nastavnike tokom kojih oni zajedno rade u grupama.				
Mi pratimo zajedničke vrijednosti i vizije u našem radu u školi.				
Postoji visok nivo povjerenja među članovima kolektiva.				
Napomena: Ako ste nastavnik, osvrnite se na sopstvenu praksu ili iskustvo!				
Nastavnici koriste nastavni materijal o obrazovanju za demokratiju i ljudska prava od Savjeta Evrope koji se nalazi na ovoj veb stranici.				
Nastavnici imaju mnogo slobode da sami odlučuju šta će da rade.				
Nastavnici međusobno razmjenjuju svoje znanje, iskustvo i najbolju praksu.				
Nastavnici ulažu značajne napore da adekvatno poučavaju (kulturno, kognitivno, fizički itd.) učenike sa posebnim potrebama.				
Nastavnici rado prilagođavaju nastavu potrebama svojih učenika.				
Nastavnici su u stalnom međusobnom dijalogu.				
Nastavnici međusobno razmjenjuju informacije, ideje, iskustva, znanja, nastavne materijale ili najbolje prakse.				
Nastavnici međusobno posmatraju časove i daju jedan drugom povratne informacije.				
Nastavnici rade zajedno sa kolegama na pripremi časovaili isprobavanju novih ideja.				
Nastavnici se slažu oko nastavnog sadržaja, testova ili kriterijuma za evaluaciju.				

DRUŠTVENA ZAJEDNICA				
Naša škola saraduje sa širom zajednicom kako bi ponudila dodatne usluge.				
Naša škola saraduje sa širom zajednicom kako bi svoje programe posebno prilagodila potrebama zajednice.				

Participacija

Razmišljanje o školskoj atmosferi, transparentnosti i inicijativi

	da	djelimično	ne	komentari
ŠKOLSKA ATMOSFERA				
U našoj školi učenici se osjećaju prijatno.				
U našoj školi učenici se osjećaju sigurno.				
U našoj školi učenici se osjećaju poštovano.				
U našoj školi nastavnici se osjećaju prijatno.				
U našoj školi nastavnici se osjećaju sigurno.				
U našoj se školi nastavnici se osjećaju poštovano.				
U našoj školi vlada pozitivna atmosfera.				
U našoj školi postoje institucionalizovane strategije za mirno rješavanje sukoba.				
TRANSPARENTNOST				
Direktor otvoreno razmjenjuje informacije sa osobljem i omogućava pristup informacijama.				
Direktor jasno prenosi zakone, propise, očekivanja i mogućnosti za nastavnike.				
Direktor otvoreno dijeli svoje gledište sa nastavnicima.				
Direktor redovno daje informacije o okolnosti- ma, činjenicama, postupcima ili odlukama koje se tiču škole.				
INICIJATIVA				
U mojoj školi nastavnici i učenici se podstiču da slijede svoje ideje i sprovode ih u praksu.				
U mojoj školi se podstiče kreativno razmišljanje i inovativnost.				

Participacija
Razmišljanje o odlučivanju, komunikaciji i moći

Napomena: Za savjet kako da koristite ovaj upitnik idite na "priprema: važna polja djelovanja"

	da	i tako i tako	ne	komentari
Kada se donose odluke u mojoj školi...				
... direktor uključuje sve ljude kojih se odluka tiče (nastavnike, roditelje, učenike).				
... marginalizovani i ljudi sa posebnim problemima ohrabruju se i podržavaju da se aktivno uključe.				
... članovi nastavnog osoblja aktivno slušaju i pokušavaju da razumiju jedni druge				
... članovi nastavnog osoblja pokušavaju da ubijede jedni druge logičnom i razumljivom argumentacijom.				
... osoblje otvoreno postavlja pitanja i odgovara na njih.				
... osoblje iskreno otkriva i promišlja pojedinačne stavove, pretpostavke i osjećanja.				
... uzimaju se u obzir različita gledišta uključenih aktera.				
... pokušavamo da postignemo zajedničku osnovu i konsenzus.				
Kada direktor dodjeljuje zadatke ljudima, uzimaju se u obzir njihove sklonosti i kompetencije.				
U mojoj školi...				
... prikupljanje povratnih informacija je uobičajena praksa.				
... postoje pisani propisi koji obavezuju principe demokratskih struktura i procesa.				
... izdvaja se vrijeme za razmišljanje i donošenje zajedničkih odluka.				
... direktor je u stalnom dijalogu sa osobljem.				
... sve grupe kojih se odluke tiču uključene su u njihovo donošenje.				

... ljudi redovno imaju priliku da glasaju (dizanjem ruke, označavanjem opcija itd.)				
... postoje izabrani predstavnici koji djeluju u interesu (grupe) ljudi.				
... direktor jasno iznosi opseg i ograničenja važećih zakona i propisa koje su utvrdile javne vlasti.				
VLAST				
Direktor podržava demokratske odluke iako one ne odražavaju njegove lične sklonosti.				
Direktor prihvata konstruktivnu kritiku.				
Direktor dijeli odgovornost sa drugima.				
U mojoj školi svi smo podjednako odgovorni i za uspjeh i za greške.				

*Participacija***Proces u pet koraka za participativnu akciju**

Sljedeći postupak od pet koraka ilustruje idealan proces za participativnu, demokratsku akciju koju možete primijeniti u vašoj školi (na osnovu Fung, 2004). U ovaj postupak možete uključiti školsko osoblje, ali i učenike, roditelje i ostale na koje utiče pitanje o kojem će se odlučivati.

- 1. Određivanje agende (identifikacija onoga na čemu će se raditi):** Pitanje na kome će se raditi može se:
  - a) ticati implikacija zakona i propisa koje su utvrdile školske vlasti,
  - b) ticati tekućih zahtjeva, problemima ili problema u školi,
  - c) jednostavno otvoreno i zajedno definisati.
- 2. Diskusija i predlog:** Predlog, argumentacija i diskusija o alternativama, predlozima i strategijama za rješavanje problema. Ova faza rezultira akcionim planom koji treba da sadrži:
  - a) konkretne zadatke koje treba obaviti,
  - b) raspoređivanje zadataka,
  - c) očekivanja o tome šta će biti ishod zadatka u odnosu na problem koji je u pitanju i
  - d) metode evaluacije za procjenu da li su zadaci izvršeni i da li su postignuti željeni efekti.
- 3. Akcija:** Učesnici pokušavaju da slijede akcioni plan i izvršavaju zadatke.
- 4. Evaluacija:** Nakon završetka akcije, učesnici razgovaraju o tome kako su stvari funkcionisale. Rezultati koraka 1, kao i koraka 2 i 3 ne mogu obezbijediti najbolji način bavljenja regulacijama, niti rješenje nekog problema, efikasno tretiranje nekog slučaja ili savršen odgovor na pitanje. Najčešće postavljene zadaci u koraku 2 izražavaju očekivanja, a aktivnosti izvedene u koraku 3 su eksperimentalne. Evaluacija daje informacije o rezultatima tih eksperimenata.
- 5. Ponovno pokretanje:** Prema rezultatima evaluacije, postupak se može završiti ili početi ponovo. Ako je potrebno, preispitajte sve momente i strategije kako biste povećali vjerovatnoću za postizanje boljih rezultata.

Participacija**Vijeće odjeljenja**

Vijeću odjeljenja obično je posvećen jedan čas nedjeljno u svim razredima u školi.

Vijeće odjeljenja je institucionalizovana struktura koja omogućava učenicima da artikuliraju svoje probleme i da razgovaraju o njima sa svojim nastavnicima i drugovima iz razreda. Obično postoji pisani statut ovog tijela za određivanje glavnih karakteristika i osnovnih uslova rada. Možete utvrditi takav statut zajedno sa nastavnim osobljem i koristiti akcioni plan iz ovog poglavlja da biste omogućili rad ovog tijela, korak po korak. Kao demokratski nastojen direktor, zainteresovani ste da ovo tijelo funkcioniše u svakom razredu. Uvjerite se da su za njih nastavnici dobro pripremljeni. Organizujte obuku nastavnika u vašoj školi sa grupom predanih nastavnika da bi se podržao vaš napor. Sljedeće informacije treba svima podijeliti:

Glavne komponente Vijeća odjeljenja:

- Pronalaženje i prikupljanje pitanja o kojima će se razgovarati (sukobi, infrastruktura, školski izleti, pravila, instrukcije itd.); učenici mogu da iznesu svoje probleme u dosijeu Vijeća odjeljenja ili da ih postavljaju u dopisnu kutiju koja je trajno dostupna.
- Usvajanje uloga i funkcija, npr. predsjednik, potpredsjednik, predsjedavajući, zapisničar, kontrolor vremena. Sve uloge se u početku praktikuju uz pomoć nastavnika/mentora.
- **Cilj:** mentor/nastavnik postepeno se povlači, a učenici sami upravljaju.

Sastanak Vijeća odjeljenja – vodič korak po korak:**Priprema sastanka Vijeća odjeljenja:**

- Prije sastanka: pravi se spisak tema/pitanja o kojima će se raspravljati (zbir tema).
- Pripremljeni su zapisnik sa poslednjeg sastanka i obrazac za zapisnik za sastanak koji slijedi.
- Stolice su raspoređene u krug i obezbijeđen je materijal.
- Bira se predsjedavajući za taj dan (možda već i za čitav semestar/polugođe).

Uvod:

Sastanak Vijeća odjeljenja može započeti pozdravnim riječima predsjednika, izrazima uzajamnog uvažavanja ili želja.

Provjerite odluke sa poslednjeg sastanka:

Vijeće provjerava odluke, prikuplja ih, ako treba, unosi neka pitanja u spisak tema.

Pojasnite Dnevni red sastanka:

Vijeće provjerava trenutnu listu tema.

- Da li su teme još uvijek hitne? Da li o njima još uvijek treba razgovarati?
- Postoje li nova pitanja/urgentna pitanja?
- Postoji li nešto drugo o čemu bi se trebalo informisati, razgovarati ili odlučiti?

Raspraviti probleme / razriješiti sukobe:

Učenici izražavaju zabrinutost, traže rješenja i razmatraju predloge. Učenik koji predlaže temu započinje s objašnjavanjem problema. Ostali učenici dobijaju informacije i postavljaju dodatna pitanja da bi potpuno razumjeli problem, iznose argumente i prikupljaju predloge (u malim grupama ili plenarno).

Donošenje odluka::

Nakon razmatranja i diskusije o nekom pitanju, treba da se dođe do zajedničke odluke (glasanjem ili dolaskom do konsenzusa) i procedure za vođenje procesa.

Bilježenje odluka:

Odluke se bilježe i čuvaju kao dokumenti u dosijeu Vijeća odjeljenja. Nakon nekog vremena, Vijeće mora provjeriti da li su odluke realizovane (zašto da, zašto ne).

Razmišljanje i povratne informacije o sastanku:

Učenci razmišljaju o svojim iskustvima u Vijeću odjeljenja, pitaju se šta je dobro, a šta nije dobro funkcionisalo i šta bi mogli pojedinačno i zajedno da promijene.

Zatvaranje sastanka:

Predsjednik još jednom predstavlja odluke, pojašnjava organizaciona pitanja itd..

Razmišljanje o sastancima Vijeća odjeljenja:

Mentor se osvrće na funkcionisanje Vijeća odjeljenja zajedno sa učenicima i na njihovo obavljanje povjerenih zadataka (predsjedavanje, vođenje zapisnika, itd.) i utvrđuje da li im je još uvijek potrebna podrška u pogledu predsjedavanja ili vođenja ovog tijela, i drugih potreba i predloga.

*Participacija***Metode – prikupljanje, grupisanje, određivanje prioriteta, glasanje, traženje konsenzusa****Prikupljanje i grupisanje**

U demokratskom procesu donošenja odluka mogu se pojaviti mnoga gledišta, sugestije i ideje. Stoga, predsjedavajući mora da obradi te priloge i da ih grupiše. To se može postići na plenarnim sesijama istovremenim bilježenjem na tabli ili na flipčartu, kada učesnici iznose svoje mišljenje. U grupnom radu, učesnici zapisuju svoje ideje na flipčartu i predstavljaju ih. Nakon što su se čula sva mišljenja i o njima se raspravljalo, neophodno je da se grupišu aspekti koji se preklapaju i da se jasno diferenciraju jedan od drugog.

Glasanje i određivanje prioriteta

Glaskanje je tipičan postupak za donošenje demokratske odluke, pri čemu većina obično određuje ishod. Postoje različite procedure za dobijanje većine glasova.

Najpoznatiji načini glaskanja jesu podizanje ruke ili obilježavanje jedne od nekoliko opcija na glasačkom listiću. Koristan način glaskanja nakon prikupljanja i grupisanja nekoliko stavova, ideja ili predloga od učesnika jeste distribucija različito obojenih ljepljivih tačkica po osobi. Učesnici zatim lijepe tačkice na željene opcije na obrazac. Mogu koristiti sve tačkice za jednu opciju ili ih distribuirati za više opcija. Takođe, možete postaviti ograničenje od tri tačkice za jednu opciju, ako to ima smisla. Važno je shvatiti da učesnici mogu da utiču jedni na druge kada je vidljivo za šta drugi glasaju, npr. pri podizanju ruku ili otvorenom dodjeljivanju tačkica određenim opcijama. Kako bi se spriječila međusobna manipulacija, moguće je zamoliti učesnike da zatvore oči prije podizanja ruku ili da se učesnicima daju mali kamenčići i da se zamole da ih ubace u kutije pored datih opcija. Posljednji postupci pokazali su se posebno korisnim u radu sa malom djecom koja imaju tendenciju da gledaju šta drugi rade prije nego što se sami odluče.

Traženje konsenzusa

Većina glasova uvijek donosi pobjednike i određuje gubitnike. Pri glaskanju za određena pitanja potrebno je imati na umu da potencijalni gubitnici moraju, takođe, da učestvuju u sprovođenju odluke. Zato treba pokušati da se uključe i njihovi interesi ako je moguće, npr. kroz kompromis. Jedan od načina traženja takvog konsenzusa jeste pružanje četiri opcije za koje učesnici mogu glasati. Pokazalo se da djeluje motivišuće kada uglovi u prostoriji predstavljaju različite opcije (uglovi se mogu označiti malim posterima) i učesnici idu u uglove po svom izboru.

Opcije:

1. Potpuno se slažem.
2. Imam neke sumnje u to, ali aktivno učestvujem u njegovom sprovođenju.
3. Ne mogu se složiti s tim u ovom obliku. Moramo nešto da promijenimo (npr. u formulaciji).
4. Potpuno se ne slažem (veto).

Ako jedna osoba glasa za opciju 3, grupa mora da izmijeni i poboljša postojeći predlog. Ako osoba glasa za opciju 4, predlog je odbijen. Prednost ovog postupka jeste što niko ne može da se povuče iz odlučivanja ili da bude ignorisan. Svi moraju istupiti sa izjavom i otvoreno zauzeti stav. Kada se ovaj metod primjenjuje na (maloj) djeci, u početku treba ponuditi samo dvije opcije "slagati se i ne slagati se (veto)". Ako se samo jedno dijete ne slaže, djeca treba da potraže novo rješenje.

*Participacija***Metodi – rješavanje konflikata, svjetski kafe, forum za deliberac****Rješavanje konflikata:**

Sukobe između osoba ili grupa osoba treba rješavati na sistematski način. Oni nude važne mogućnosti učenja o demokratskom građanstvu, jer učenici mogu da nauče da sukobi pripadaju društvenom životu, ali da mogu da se riješe uzimajući u obzir interese obje strana.

Standardni postupak rješavanja sukoba (obično se primenjuje kod učenika):

1. Cijela grupa dobija odobrenje suprotstavljenih strana da riješe njihov sukob.
2. Sukob opisuje svaka osoba koja je u sukob uključena.
3. Konflikt se analizira i razjašnjavaju se interesi i potrebe.
4. Grupa pokušava da prebaci perspektive i pokazuje empatiju sa svim stranama u sukobu.
5. Grupa traži rješenja (npr. kroz bujicu ideja)
6. Osobe uključene u sukob razmatraju rješenja (korisna, ostvariva) i neka biraju.
7. Osobe uključene u sukob postižu sporazum.
8. Osobe uključene u sukob (zajedno uz pomoć grupe) planiraju kako da sprovedu sporazum (ko, šta, kada, kako)

Svjetski kafe:

Svjetski kafe je metod za vođenje dijaloga sa velikim grupama i može biti koristan za različite potrebe. Ovaj metod je pogodan za rješavanje teških problema ili odgovaranje na složena pitanja istovremeno sa mnogo učesnika. Podstiče upotrebu kolektivne inteligencije i podržava izražavanje različitih mišljenja, ideja ili rješenja. Veb lokacija (www.theworldcafe.com) pruža vam sve potrebne informacije o metodu.

Forum za deliberaciju:

Ovaj metod se pokazao veoma pogodnim za učenike, ali može se primijeniti i kod odraslih. Njegov cilj je razvijanje dubokog razumijevanja problema i ilustracija potencijalne promjene stavova nakon rasprave. Prvo, predajete kratak upitnik (obično zatvorena pitanja) pitajući ih o njihovim stavovima o pitanju o kojem je riječ, npr. integracija izbjeglica. U drugom koraku, učesnici dobijaju dobro izbalansirane informacije o toj problematici. Na plenarnom zasjedanju (treći korak), različiti stručnjaci i interesne grupe iz školske zajednice mogu da budu pozvani da učesnicima iznesu svoje argumente i stavove. Četvrti korak: učesnici su podijeljeni u različite grupe i formulišu pitanja koja postavljaju političarima iz različitih stranaka. Peti korak: na drugom plenarnom zasjedanju političari mogu da reaguju na postavljena pitanja u zadanom roku. Na kraju, svaki učesnik ponovo ispunjava upitnik sa početka aktivnosti. Upitnici su anonimni, ali označeni šifrom. Na ovaj način moguće je pokazati promjene u stavu ljudi

Napomena: Ako ne uspijete da organizujete neki korak, recimo da pozovete stručnjake ili političare, možete ga preskočiti ili promijeniti, na primjer stručnjake zamijenite nekim od učesnika. Te učesnike treba detaljno informisati o predmetu, ili će oni zauzeti stav određene interesne grupe.

Izvori: www.theworldcafe.com

*Participacija***Metode – anketa za ispitivanje mišljenja, povratne informacije, evaluacija**

Da li želite da prikupite povratne informacije o određenom pitanju ili da izvršite evaluaciju? Da li želite da prikupljate mišljenja ili detaljnije informacije od ljudi? Da li želite da omogućite učešće većih grupa ljudi i odredite prioritete?

Zašto da ne sačinite upitnik i izvršite anketu? Budite jasni u tome koje informacije želite da dobijete. Na internetu možete pronaći mnogo sugestija i primjera o tome koja pitanja treba da uključite u upitnik za dobijanje povratne informacije, evaluaciju ili prikupljanje mišljenja, kao što su sa zvanični veb sajtovi za obrazovanje u vašoj zemlji, nastavnički veb sajtovi itd. Možete, takođe, da kreirate svoja sopstvena individualna pitanja. Upitnici su uopšteno bolje prihvaćeni ako su sačinjeni zajedno sa predstavnicima onih koji će biti ispitivani.

Možete da koristite nekoliko vrsta pitanja, kao što su:

1. otvorena pitanja: učesnici mogu da odgovore sopstvenim riječima ili
2. zatvorena pitanja: učenici biraju jedan ili više odgovora sa spiska ponuđenih.

Pokušajte da upitnik bude što kraći (maksimalno četiri stranice) i formulišite pitanja jasno i konkretno. Imajte jasnu ideju o tome za šta će se koristiti rezultati ankete.

Onlajn anketa omogućava vam analizu rezultata na najefikasniji način. Rezultate automatski dobijate čim učesnici ispune upitnike. Google obrasci (google drive) su besplatni onlajn instrumenti koje možete da koristite (www.drive.google.com). Za korišćenje treba samo otvoriti besplatni google nalog ako ga još uvek nemate (<https://accounts.google.com>). Na internetu možete da pronađete nekoliko video tutorijala (npr. u youtube pretraživanju: google anketni obrasci) koji vam pružaju potrebne informacije za upotrebu instrumenta. Pogledajte ih i sami isprobajte.

Evo nekih osnovnih informacija o google obrascima koji bi vas mogli zanimati:

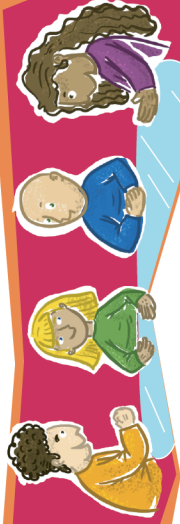
- Možete da odaberete kako da pozovete potencijalne učesnike da učestvuju u anketi putem:
  - a) slanja elektronske pošte
  - b) kopiranja i unošenja linka i dijeljenja ili slanja linka učesnicima.
- Anonimnost je zagarantovana čak i ako se učesnici prijave na svoj google nalog. Organizator ankete ne vidi ko je odgovorio. To se lako može demonstrirati onlajn pomoću digitalnog projektora.
- Možete da analizirate podatke brzim klikom na dugme na ekranu i štampati rezultate (uključujući i grafikone).
- Imate mnogo opcija za pitanja (višestruki izbor, rangiranje, otvorena pitanja itd.).
- Možete da unesete podatke u eksel.

ČETIRI OSNOVNA KORAKA PARTICIPACIJE

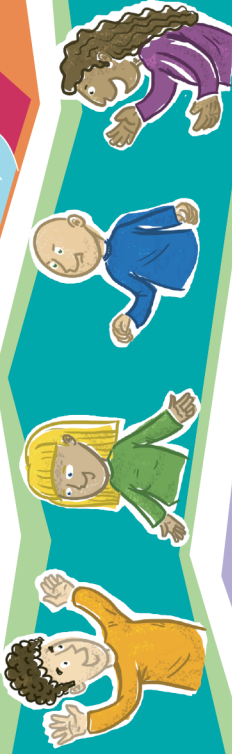
MI ODLUČUJEMO
ZAJEDNO

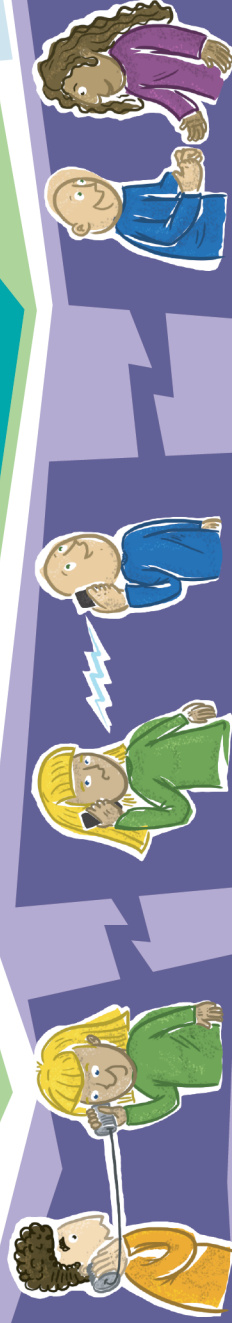
MI PLANIRAMO I
SPROVODIMO STVARI
ZAJEDNO

MIRAZMJENJUJEMO IDEJE I
O NJIMA DISKUTUJEMO

MI SE UZAJAMNO
INFORMIŠEMO

REAKTIVAN

REAGUJEM NA ONO ŠTO SE DOGAĐA I KAŽEM ŠTA MISLIM KADA STVARI IДУ LOŠE. ILI KADA IДУ DOBRO

ODZIVAN

ODGOVORIM KADA ME PITAJU ZA MOJ STAV ILI MIŠLJENJE

PARTICIPACIJA ŠIRE ZAJEDNICE

ANGAŽOVAN

ANGAŽUJEM, KATALIZIRAM, POVEZUJEM ILI OHRABRUJEM DRUGE

GENERATIVAN

POKREĆEM NOVE PROJEKTE, ORGANIZACIJE ILI INICIJATIVE, KAD VIDIM DA NEŠTO NEDOSTAJE

STRATEŠKI

DJELUJEM NA STRATEŠKOM NIVOU I UTICEM NA POLITIKU, PROJEKTE ILI ORGANIZACIJU

PODRŽAVAJUĆI

PODRŽAVAM PROJEKTE I AKTIVNOSTI KOJI SE VEĆ DOGAĐAJU

PRUŽANJE POMOĆI

POMAŽEM TAKO ŠTO URADIM ONO ŠTO TREBA

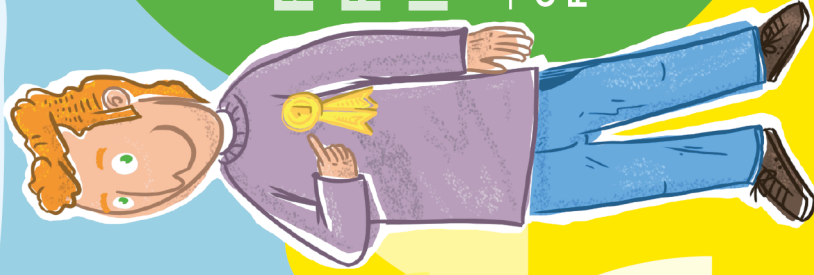
PRIORITETI

PARTICIPACIJE

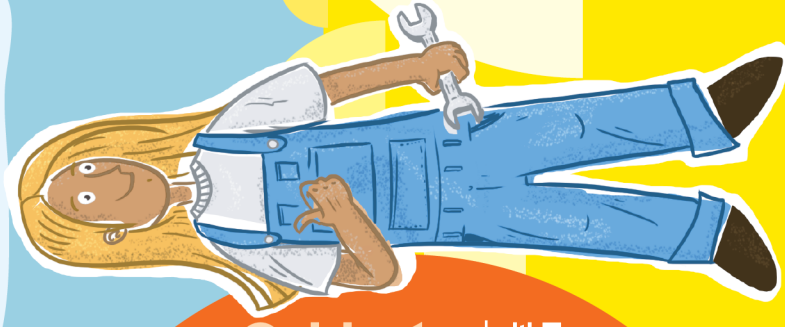
OSJEĆATI SE DOBRO

PROCIJENA, ISHOD, MONITORING, PRIGOVORI, PROCEDURA

RADITI POSAO ISPRAVNO

OBUKA OSOBLJA, NADGLEDAÑJE I PROCIJENJIVANJE, REGRUTACIJA

DOBRO ORGANIZOVANJE POSLA

UGOVARANJE, UTICANJE NA VIŠE RUKOVODIOCE, IZJAVA O MISIJI

DO KOJEG SMO
OPSEGA DIO
PROJEKATA?

MI IMAMO PLAN

ODRASLI ODLUČUJU I RADE
ZAJEDNO SA NAMA

MI ODLUČUJEMO I SAMI
RADIMO

ODLUČUJEMO ZA-
JEDNO SA NJIMA

ONI SLUŠAJU NAŠE IDEJE I
INFORMISU NAS

ONI NAS INFORMISU I KAŽU
NAM ŠTA DA RADIMO

NEKI OD NAS SU IZABRANI
DA URADIMO ŠTO ONI
ODLUČE

MI GRAMO ULOGU SREĆNE
DEKORACIJE

ONI NAS KORISTE DA BI
STVARILI IZGLEDALE DOBRO

**MI IMAMO
PLAN**

**ODRASLI IMAJU
PLAN**

**ODRASLI SU IZABRALI
DOGAĐAJ (ONAMA)**

**ODRASLI IMAJU
DOGAĐAJ**